

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Want déze God is onze God (1)

*Ziet nu, dat IK, IK het ben,
naast Mij is er geen God;
IK dood en doe leven,
IK verbrijzel en IK genees
en er is niemand die ontruikt aan mijn hand.
(Deuteronomium 32 : 39)*

Vanouds heeft de kerk met grote vrijmoedigheid Gods almacht beliden. „Wij geloven in één God, de almachtige Vader, Schepper van hemel en aarde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen...” (Geloofsbelijdenis van Nicea). Zo presenteert de gemeente van Christus zich voor het front van de wereld. In onze tijd zijn wij echter hard op weg om deze vrijmoedigheid prijs te geven. De belijdenis van Gods almacht is voor velen tot een probleem geworden: voor ons besef zitten er allerlei haken en ogen aan.

Ook al peins je er niet over om Gods almacht dan maar te ontkennen - een weg die velen helaas gaan -, toch kan er wel degelijk ook in ons hart een innerlijke onzekerheid binnensluipen. Een onzekerheid die zichzelf verraaft, wanneer we over bepaalde passages in de Schrift het liefst maar snel heenlezen, omdat we bang zijn dat ze ons in verwarring brengen als we ze dieper op ons in laten werken. Het zal echter duidelijk zijn dat ook deze houding op den duur geen enkele perspectief biedt om verder door te dringen in de

DOOD A. M. VAN LEEUWEN VLAARDINGEN

belijdenis van Gods almacht.

Om uit de impasse te geraken is er geen andere weg, dan een volhardend luisteren naar de Schrift. Blijven luisteren, ook naar die Schriftwoorden, waarvan we in eerste instantie geneigd zijn te zeggen: „Deze rede is hard, wie kan haar aanhoren? (Joh. 6, 60). Daarom willen we nu en in de komende weken bijzondere aandacht schenken aan een aantal Schriftplaatsen, waarin de HERE zich openbaart als de Almachtige.

Eén van die plaatsen is de bovenstaande tekst: Deuteronomium 32 : 39. Een woord dat ons in verwarring brengt: „Ik dood en doe leven, Ik verbrijzel en genees...”. God heeft dood en leven in zijn hand. Met die macht doet Hij wat Hem behaagt. De HERE gaat zijn onnaspeurbare gang met ons Wat heeft een mens in te brengen? En

de gedachte laat zich nauwelijks van almacht niet aan willekeur? Hoeveel mensen hebben niet te worstelen met deze vraag, wanneer het liefste wat zij hebben hen door de dood wordt ontnomen of door ziekte hun leven wordt ontregelt en misschien wel ondergraven? Als God almachtig is, waarom moet het dan zó?

Het Schriftwoord waarover wij spreken is een passage uit het lied van Mozes, dat hij aan het einde van zijn leven heeft uitgesproken ten aanhoren van heel het volk Israël. Zoals Mozes vanaf de top van de Nebo over het beloofde land uit mocht zien voordat het volk erin binnentrok, zo mag hij in dit lied een profetische blik werpen in de toekomst van Israël. De vooruitzichten blijken uitermate somber. Eenmaal gesettled in het land Kanaän, zal het volk, vet geworden in het land van melk en honing, de HERE verwerpen en andere goden achterna lopen (vs. 15, 16). Daarmee zullen zij de HERE zo tot in het diepst van zijn hart krenken, dat Hij overweegt om met Israël te breken: „Ik zal hen wegblazen, een einde maken aan hun gedachtenis onder de stervelingen” (vs. 26). Het verbond hangt dan aan een zijden draad. Eén ding slechts zal de HERE hiervan weerhouden. De volken zullen de verwerping van Israël niet verstaan als een straf van de HERE, maar zullen die interpreteren als een bewijs van zijn onmacht. Daarom besluit de HERE om, tegen alle verwachting in, om te zien naar zijn volk. Hij doet dat echter op de door Hem uitgekozen tijd: Hij „zal zich ontfemen over zijn knechten, wanneer Hij ziet, dat hun kracht vergaan is, van hoog tot laag allen hun einde hebben gevonden (vs 36). Op dat moment, als Israël ten einde raad is, openbaart de HERE zich in zijn almacht: „Ziet nu, dat Ik, Ik het ben, naast Mij is er onderdrukken: grenst dit betoon geen God; Ik dood en doe leven, Ik verbrijzel en Ik genees en er is niemand die ontruikt aan mijn hand”.

Hoe kunnen wij dit woord, nu we het zien tegen de achtergrond van

Inhoud

- 1 Ds A. M. van Leeuwen,
Want déze God is onze God
- 2 Drs W. G. Rietkerk,
Pluralisme in de Kerk
- 3 T. Hoekstra,
Boeken lezen
- 3 Ds A. H. Algra,
Pastorale notities
- 4 Prof. dr D. Holwerda,
Enkele facetten van het begrip 'waarheid' in het N.T.
- 6 Ds H. Amelink,
Te Berde

heel het lied van Mozes, anders verstaan dan als een hartstochtelijke poging van de HERE om het hart van zijn volk terug te winnen? „Ziet nu, dat Ik, Ik het ben...” Tot wie zouden jullie anders gaan dan tot Mij? Erken toch dat jullie lot geheel en al in mijn hand ligt. Dat niemand buiten Mij daar iets aan toe of aan af kan doen. Erken dat Ik het was die jullie verbrijzelde. En laat Mij jullie nu genezing schenken. Weet, dat niemand in staat zal zijn om jullie uit mijn hand te rukken!

Is dat de taal van een niets ontziend despoot? Nee, dit is de stem van de HERE, die vecht om het hart van de zijnen. Hier spreekt „de Rots, wiens werk volkomen is, omdat al zijn wegen recht zijn; een God van trouw, zonder onrecht: rechtvaardig en waarachtig is Hij” (vs. 4).

Déze God openbaart zich hier als Degene die zijn almacht aanwendt om het verbond dat door het volk geschonden is, te redden. Hij doet dat op zijn volstrekt eigen, soevereine wijze. „Om de ongerechtigheid van zijn hebzucht was Ik toornig en sloeg het volk, terwijl Ik Mij in toorn verborg, maar het wendde zich af en ging zijn eigengekozen weg. Zijn wegen heb Ik gezien, EN TOCH zal Ik het genezen...” (Jes. 57 : 17, 18). Zó doet de HERE zich kennen, opdat wij zijn almacht niet uit de weg zouden gaan, maar ons daaraan zouden optrekken.

Aktie Jongerenhuis te Rotterdam

Zoals U in „Opbouw” van 15 juli jl. hebt kunnen lezen heeft de Stichting E.S.J.R. (Evangelische Stichting Jongerenhuisvesting) naast een aktie in eigen gemeente, ook een landelijke aktie gestart om financiële steun voor een jongerenhuis te Rotterdam. Inmiddels heeft de Stichting voor het pand Vierambachtsstraat 20 te Rotterdam een huisvestingsvergunning van de gemeente Rotterdam ontvangen, zodat de definitieve koopakte getekend kon worden.

Indien U door vakantie of anderszinds nog niet gereageerd heeft op het verzoek van 15 juli jl., vraagt het stichtingsbestuur U vriendelijk maar dringend alsnog te willen helpen het plan te doen slagen.

Elk jaar komen er jonge mensen uit onze zusterkerken naar Rotterdam om er te gaan studeren of werken; velen van hen vragen dan naar vertrouwde adressen voor huisvesting. Mede door Uw hulp hoopt de Stichting hen binnenkort te kunnen opvangen en in een eigen huis een kamer te kunnen aanbieden.

Voor aankoop, verbouwing en inrichting van genoemd pand is naar raming f 165.000,— nodig. Aan giften en leningen is thans ontvangen of toegezegd ca. f 120.000,— zodat nog nodig is f 45.000,—.

Stortingen zien wij graag tegemoet op postrekening no. 63.73.65 t.n.v. Evangelische Stichting Jongerenhuisvesting Rotterdam.

Schriftelijke of telefonische reacties of verzoeken om nadere informatie aan het secretariaat: Gratamastr. 6, 3067 SE Rotterdam, tel. 010-202437.

Pluralisme in de Kerk

Inleiding

Wie het kerkelijk leven in onze tijd vergelijkt met de kerk van 25 of 50 jaar geleden wordt getroffen door een andere atmosfeer. Vandaag kiezen vele mensen in toenemende mate voor een gemeente, niet zozeer omdat dat de kerk is waar je toe behoort, maar meer omdat dit de gemeente is die mij hier en nu aanspreekt.

Daar gaat een andere ontwikkeling mee gepaard nl. dat gemeenten uiteen groeien. Was het vroeger zó dat alle plaatselijke gemeenten, haast als afdelingen van dat éne grote landelijke kerkverband een gelijk karakter droegen door één uniforme Kerkenordening, landelijk vastgestelde liturgieën en vaste tradities, vandaag verandert dat zienderoog. Vroeger was het mogelijk om haast met gesloten ogen vast te stellen in welke kerk men was beland - of om bij het luisteren naar de radio feilloos aan te geven tot welke kerk deze dominee behoorde, vandaag is dat onmogelijk. Er zijn per gemeente en per predikant grote verschillen in één kerkverband en grote overeenkomsten dwars door verschillende kerkverbanden heen. Men zegt wel dat zich vandaag nieuwe stroomgebieden gaan vormen in de brede delta van ons kerkelijk leven. Waar vroeger de tegenstelling lag tussen Rooms-Katholiek en Protestant, vormen zich vandaag stroomgebieden die te onderscheiden zijn met benamingen als oecumenisch tegenover evangelisch.

Maar alleen al het woord stroomgebied wijst op een verandering. Het is niet meer aan één kerkverband vastgehecht - er is veelkleurigheid gekomen waar vroeger één-stemmigheid en soms ook één-tonigheid was.

De vraag waarmee ik mij in dit artikel bezighoudt is: in hoeverre is die pluraliteit in de kerk in brede zin nu goed en waar is zij kwaad? Hoe moeten wij ons in deze ontwikkeling oriënteren? Wat zegt de Schrift over dit onderwerp wat vandaag genoemd wordt: pluralisme in de Kerk!?

Kerk en Samenleving

Allereerst beginnen wij met een konstatering. De konstatering is deze dat de vorm en structuur van de kerk altijd nauw samenhangt met de vormen en structuren van de samenleving. In de middeleeuwse samenleving lijken de structuren van de door de Paus geregeerde kerk sterk op die door adel en keizer geregeerde staat. Na de reformatie is er in ons land een kerkenorde gekomen waar niet alleen de latijnse namen, maar ook de „bestuurslichamen” van de kerk sterk leken op de structuren van

DOOR W. G. RIETKERK UTRECHT

de bestuursvormen van de zeven provincieën. Als het eigene van de gemeente van Christus en haar uniekheid maar genoeg benadrukt wordt is dat niet erg, misschien zelfs voor de hand liggend of soms onvermijdelijk.

Vandaag is onze samenleving pluralistisch. De moderne samenleving is door de toenemende arbeidsdeling - ieder werkt aan zijn eigen specialisme - en door de stijl van wonen heel erg gedifferentieerd. Dit laatste is een moeilijk woord voor: in 1000 eilandjes uiteen gevallen.

De eenheid van het leven in al zijn geledingen van werken en wonen en spelen zijn verdwenen om plaats te maken voor talloos veel samenlevingsverbanden en wijk- of woon-eenheden. Dezelfde man die 's morgens ontbijt met één groep mensen, werkt overdag met een andere groep mensen en speelt 's avonds volleybal met een derde groep mensen, maar deze groepen zijn elkaar geheel onbekend. Als hij zondags naar de kerk gaat ontmoet hij daar een vierde groep mensen die op zijn minst aan twee van de vorig-genoemden geen enkele kennis hebben. Al deze groepen en verbanden hebben hun eigen interesses en laten zich niet in een groter verband inordenen. Dat heet nu pluralisme in de samenleving. Het gevaar van deze ontwikkeling is de isolatie, en gebrek aan gemeenschap, maar het heeft als positieve keerzijde de verhoging van de individuele verantwoordelijkheid. De enkeling kan kiezen waar en hoe hij zijn gaven inzet en tot ontplooiing brengt.

Veelkleurigheid

De middeleeuwse kerk is in de loop van enkele eeuwen in vele kerken uiteengevallen. Ik zeg dat niet om de verschillen te retaliveren. Soms was de breuk het gevolg van reformatie of revival. Toch bleken de scheidslijnen niet altijd zuiver te lopen: er zijn plaatselijke gemeenten in het éne kerk-

verband (dat voor vrijzinnig door-gaat) waar het evangelie helderder verkondigd wordt dan in plaatselijke kerken die behoren tot het andere kerkverband dat als meer orthodox of gereformeerd bekend staat. Ook internationaal is de kerk van Christus niet meer éénvormig. Er zijn vele kerken ontstaan in de landen op het zuidelijk halfrond die herkenbare gemeenten van Christus zijn en toch onderling enorm verschillen in liturgie, accent in de prediking en vroomheid.

Dat alles brengt ons vandaag ten volle in aanraking met dit vraagstuk: hoe moeten wij deze grote vorm-verscheidenheid in de kerk beoordelen? De moderne samenleving beïnvloedt vanzelfsprekend onze kerkelijke structuren door zijn pluralisme. Ook bij ons dreigt de eenheid van leven te verdwijnen en zoeken velen in de grote veelkleurigheid van de kerken en groepen naar dát wat hen ligt. Er is voor elk wat wils. Moeten wij dit uitsluitend negatief beoordelen en als een zondige aanpassing aan de mentaliteit van de 20e eeuwse pluralistische mens zien? Of mogen wij het ook zien als een uitdaging? Sterker nog: verliezen wij niet het contact met onze 20e eeuw als wij ons niet bij deze 20e eeuwse mens en zijn samenleving aansluiten? In de zin van 1 Cor. 9: 20 waar Paulus ons opdraagt dat wij de 20e eeuwse mens een 20e eeuwse mens moeten worden. Het spreekt vanzelf dat dit niet zonder kritiek mag gebeuren.

Daarvoor is een bezinning nodig die zich allereerst richt op wat het N.T. hierover zegt. Wat lezen wij nu in het N.T. zelf over de vroeg-christelijke kerk? Is daar een aandrang om alles onder één eenheid te brengen, om alle gemeenten in één eenheid van liturgie, prediking en vroomheid samen te smelten. Zodat het voor ons juist in de 20e eeuw normatief zou zijn om ten allen tijde alles te stroomlijnen en uniformeren?

Integendeel. Al direct van de aanvang af blijkt er in de N.T. ische gemeenten een enorme ruimte voor onderlinge verschillen. In Antiochië aten Joden- en heiden-christenen aan een tafel, maar in de kring van Jacobus in Jeruzalem lag dat anders. In de ene gemeente hield men zich aan de O.T. ische wetten, in de andere niet. Wat een verschillen als je denkt aan de praktijk van het eten van vlees,

het besnijden van kinderen en de liturgie. Het wordt niet onbesproken gelaten en principieel wordt er één lijn aangegeven (Hand. 15: 10) maar in de praktijk worden er compromissen gesmeed (Hand. 15: 19-21) en in liefde gezocht naar vormen die aan ieders achtergrond en geaardheid tegemoet komen.

Zo zien wij grote verschillen tussen de gemeente in Corinthe en die te Efeze. Terwijl in Corinthe de gemeente in haar samenkomsten werd bepaald door de geestesgaven, lees je daarover in de Efeze-brief nauwelijks iets en lijkt de gemeente in Efeze veel meer gevoed en geleid te worden door ambten. Er is grote verscheidenheid ook binnen de gemeenten, die aanleiding gaf tot spanningen (1 Cor. 1) maar die ook niet werd weggedrongen - ze leidde tot een veelkleurig gemeentelven in huiskringen, actiegroepen en gebedssamenkomsten (Hand. 5: 42 en 12: 12). Ook in de accenten in de prediking zijn er grote verschillen: terwijl Paulus de nadruk legt op: rechtvaardiging door het geloof - zonder de werken, lezen wij in Jacobus juist over de rechtvaardiging door het geloof dat in werken moet uitkomen (vgl. Rom. 4 en Jac. 2). Dat kan allemaal in de vroeg-christelijke kerk omdat er in al die pluraliteit een onderliggende eenheid is - in de band met de levende Heer, die door Woord en Geest zijn gemeenten regeert.

De conclusie laat zich bij lezing van het N.T. niet ontwijken dat de N.T. ische gemeente een grote pluraliteit kende. Er waren verschillende soorten christenen (denk alleen aan de verschillen tussen Joden- en heiden-christenen) er waren verschillende soorten vroomheid, en verschillende accenten in de prediking (Paulus t.o. Jacobus). Dat kon omdat de gemeente van Christus niet gebouwd is op tijdeloze regelingen en instituties. Maar gehecht is aan de-waarheid-in-persoon: Jezus Christus. Hij leidt ons in alle waarheid en heeft ons in Zijn Woord niet een blauwdruk vooraf gegeven voor alle situaties en mensentypen en samenlevingsvormen die wij zullen ontmoeten.

De volgende keer zullen wij ons wat diepgaander met de vraag bezig houden wat de kansen en grenzen zijn van dit „pluralisme” in de Kerk.

Diaconale conferentie 1983

De aandacht van diakenen, predikanten, ouderlingen en theologie-studenten wordt er nu reeds op gevestigd dat zaterdag 19 november a.s. de diaconale conferentie 1983 zal worden gehouden.

Wilt u deze datum alvast reserveren?

In een volgend nummer zal het programma worden bekendgemaakt.

Boeken lezen: allereerst een zaak van kiezen

De vorige keer heb ik o.a. een advies gegeven aan beginnende lezers. Ik wil daar nu nog wat verder op ingaan. Opnieuw denk ik in de eerste plaats aan leerlingen in de hogere klassen van het voorgezet onderwijs, maar ik hoop dat ook anderen mijn schrijfsels zullen lezen. Voor kritiek en goede raad houd ik mij aanbevolen.

Een keuze maken

Wie niet al te veel leeservaring heeft, moet niet direct met „moeilijke” boeken beginnen. Er is literatuur van heel verschillende niveaus. Een betrekkelijk klein boekje als „Het behouden huis” van W. F. Hermans heeft véél meer achtergronden en symboliek dan b.v. „Sil de strandjutter” van Cor Bruyn. Het eerstgenoemde staat op een hoog literair peil, maar daarmee is niet gezegd dat het andere eigenlijk minderwaardig is. We hoeven ons toch niet alleen met de hoogtepunten bezig te houden?

In de tweede plaats wil ik zeggen dat in het algemeen „moderne” boeken moeilijker zijn dan de werken van voor 1940. Waardoor dat komt, zal ik nu maar niet uiteenzetten, ik volsta ermee te zeggen dat een beginnende lezer het beste iets kan kiezen uit de tijd tussen 1900 en 1940. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, en die hoop ik ook nog wel te noemen.

„Christelijke” literatuur

Laat ik maar niet proberen een omschrijving te geven van wat „christelijke” literatuur is. Liever kom ik ter zake, en noem ik enkele boeken en schrijvers. Ik neem aan dat mijn bedoeling duidelijk is: ik hoop daarmee vooral beginnende lezers van dienst te zijn, en misschien kan ik anderen ook nog eens attenderen op een boek dat hun ontgaan is. Bij wat nu volgt, maak ik onder andere gebruik van een artikel van Hans Werkman in „Credo” (mei 1982); ik beperk mij tot verhalenbundels en romans.

D. K. Wielenga heeft niet de officiële literatuurgeschiedenis gehaald, ik kom zijn naam althans nergens tegen. Maar ik wil toch eens wijzen op twee boeken van hem: Marapoe en Oemboe Dongga. Wielenga was een bekende zendeling; in deze boeken krijgen wij een beeld van het leven in Indië, zo rondom 1925. De schrijver Johan Fabricius is veel bekender geworden; hij heeft „Oemboe Dongga” naverteld in zijn roman „De heilige paarden”, maar ik heb me wel eens afgevraagd of hij daarmee niet aan de grens van plagiaat kwam. Scholieren kunnen er een aardig speciaal studie-

DOOR T. HOEKSTRA ZWOLLE

object van maken: de vergelijking van het werk van Fabricius met het origineel. Als jongen heb ik de boeken van Wielenga met veel interesse gelzen, maar ik acht het niet onmogelijk dat iemand nu er minder waardering voor heeft en vooral dat de tamelijk vele gesprekken „omslachtig” worden gevonden en het boek daarom „saai” genoemd wordt. Maar de omgangsvormen en gesprekken van oosterlingen zijn nog steeds „omslachtig”; wie eens in het oosten is geweest, zal het leven daar toch niet bepaald „saai” willen noemen.

Na deze persoonlijke voorkeur uit de oude doos loop ik nog eens en-

kele planken van mijn boekenkast langs. Wie moet ik noemen? Idsardi? Diemen de Jel? Van Hoogstraten Schoch? J. L. de Liefde? Ach, laat maar. Rudolf van Reest? Ja, en dan: „Gebondenen”, de bekende roman over de „zwaren” in de gereformeerde gezindte. Geen werk van hoge literaire waarde, maar de lezer krijgt toch een aardig goede kijk op de geest in de „zwarte-kousen-kerken”. Leg daarnaast dan een veel nieuwer boek van Lambregts: „In zijn arm de lammeren” of „Het scharlaken koord”.

Er ontbreekt in mijn kast een boek, vermoedelijk uitgeleend en niet teruggekregen. Het is „Kinderen in verstand en boosheid” van P. Keuning. Het boek heeft veel stof doen opwaaien, Keuning beschreef de toestanden in een Gronings dorp, allerlei inwoners waren erin te herkennen, één heeft zelfs het verhaal dat over hem ging, uit een latere druk weggekocht. Het is in Groningen bekend als „het Spiekster bouk”, het boek over Spijk. Ik kan me haast niet voorstellen dat iemand die wél met genoeg „Het vrome volk” van Maarten ‘t Hart leest, dit werk van Keuning niet zal waarderen. (Pieter Keuning was een broer van Willem Eduard Keuning, die beter bekend is als de dichter Willem de Mérode. Over hun vader heeft Hans Werkman kort geleden een interessant boek gepubliceerd: Kroniek van meester Keuning, vermoedelijk zullen de ouderen dat

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

met belangstelling lezen.) Dat het wel nodig is goed te kiezen, kan blijken uit het feit dat dezelfde P. Keuning een roman geschreven heeft die ver beneden het gewenste niveau ligt: „Appie Nijland”. Begin er maar niet aan, de tijd kan beter besteed worden. „Kinderen in verstand en boosheid” is besproken in „Uitgelezen”, deel 3. Het dagblad Trouw gaat nu als feuilleton een werk publiceren van H. M. van Randwijk: „Burgers in nood”. Aanbevolen! Zie „Uitgelezen”, deel 5. Het boek speelt in de crisisjaren voor 1940, de problemen zijn goed herkenbaar. Ik moet nu ook een ander boek van Van Randwijk noemen:

Pastorale notities

DOOR A. H. ALGRA Sr. MAASSLUIS

deed. De vader wachtte, wachtte af. Hij stuurde er geen knechten op uit, om de verloren zoon op te sporen. De zoon kwam uit zichzelf terug en was welkom. Ik liet m'n gedachten daar wat over gaan. Inderdaad zegt de herder, dat hij het schaap gezocht heeft en de vrouw, dat zij de schelling zocht. De vader, in de gelijkenis, zegt: mijn zoon is gevonden. Niet: Ik heb hem gevonden. Ik dacht aan enkele mensen, die jarenlang niet naar de kerk gingen. De kerkeraad spreekt daarover en krijgt een schuldcomplex. Zijn we niet veel te slap met de kerkelijke tucht? Wat staat daar ook maar weer over in de Nederlandse Geloofsbelijdenis?

Maar het blijft erbij. We moeten later nog maar weer eens contact zoeken met die mensen. En opeens: daar zijn ze! Je denkt dan: Gelukkig dat we hen niet geschapt hebben van de ledenlijst. Waarom komen zulke mensen terug? Soms is er een gebeurtenis geweest in de kring van de familie, die hen tot nadenken bracht. Maar daarbij speelt vaak een rol, het feit dat ze al dikwijls gehoord hebben, dat de twisten in de kerk voorbij zijn. Onderschat het aantal mensen niet, dat bang is om weer in conflicten verzeild te raken. Soms ook komen mensen terug, omdat er een nieuwe dominee gekomen is. Dat wil niet altijd zeggen, dat ze de vorige niet moesten, maar zij willen nu ook maar een nieuw begin maken, met de wisseling van de wacht. Vaak is er over en weer jaren gewacht: de gemeente, de kerkeraad, de familie aan de éne kant. De zoekgeraakte broeder en zuster aan de andere kant. Aan wie lag de vervreemding ook maar weer? Soms is er niemand meer, die het rechte er van weet. Wat doet het er toe? Ze zijn er weer!

„Een zoon begraaft zijn vader”. Moeilijker dan „Burgers in nood”, het is ook minder bekend geworden. Terecht? Dat kan ik zo snel niet zeggen. Minder literair, maar vooral voor jonge mensen wel aan te bevelen, is: „In de schaduw van gisteren”, aangeduid als een kroniek van het verzet.

In dezelfde crisisjaren speelt een boek van J. K. van Eerbeek: „Beumer en co.”, daarin spelen de belevenissen van mensen die op allerlei manier wat proberen te verdienen, een belangrijke rol. Zie „Uitgelezen”, deel 2. Andere boeken zijn: Stroschippers, en Gesloten Grenzen. Ik vermoed dat „Beumer en Co.” het best leesbaar is voor jonge mensen.

Teneinde mijn lezers niet al te zeer te vermoeien, volsta ik nu voorlopig met een lijstje van boeken uit christelijke kring die geschikt zijn voor leerlingen in de bovenbouw van Mavo, Havo of VWO. De verschillende scholen stellen natuurlijk wel hun eigen eisen, dat moet maar met de docenten worden besproken. Als maar duidelijk is dat „christelijke” literatuur niet zonder meer „minderwaardig” genoemd mag worden. (En als een docent een bepaald boek niet kent, hoeft dat voor een leerling geen belemmering te zijn het op zijn literatuurlijst te zetten!)

Hans Werkman noemt in Credo de volgende boeken: (de hierboven vermelde werken herhaal ik niet.)

Wilma: De lichte nacht. Zie Gie-len - Belangrijke Letterkundige Werken III.

C. Rijnsdorp: Koningskinderen. idem: Mijn vader mijn vader (zie „Uitgelezen” IV).

G. Kraan-v. d. Burg: Brandende harten.

A. de Vries: Bartje zoekt het geluk, Hilde.

(Ik voeg daaraan toe: De levensroman van Johannes Post.)

W. Meesters: Hielko (zie „Aangekruist” van H. Werkman).

R. v. Rossum: De tinnen soldaat. J. Overduin: Huurling en Herder; Het Paradijs. (Zie „Aangekruist”)

A. Miedema: Gesprekken met Gabriël.

K. J. Koopman: De zonde van Jan der Kindere.

B. Nijenhuis: Dossier 333; Laatste wagon; De Tornado. (Zie „Aangekruist”)

idem: De kruik is gebroken en andere verhalen (Cahier voor christelijke literatuur, Kok, Kampen).

P. J. Risseeuw: Weekend in de archipel; Kinderen en erfgenamen; Donja Saskia en haar prins.

A. Ferwerda-v. d. Berg: En het gras huilde.

J. M. Vreugdenhil: Een meisje als Lientje; De stem van de stomme. („Uitgelezen” I)

J. Cavier: Vrienden van vroeger. (zie „Aangekruist”)

H. v. d. Ent: Wie niet zien kan. (zie „Aangekruist”)

D. v. d. Stoep: Voeten in de aarde. (zie „Aangekruist”)

Ziehier een lijstje waar de meeste scholieren mee uit de voeten kunnen. Ik ken de boeken zelf niet allemaal, bij sommige titels heb ik wel eens bedenkelijk gekeken, maar ik geef het advies door van een collega die ik vertrouw en die ik hoog acht, die bovendien getoond heeft een kenner van literatuur te zijn. Een volgende keer hoop ik nog eens wat boeken te noemen die mijn eigen voorkeur hebben, maar die niet zo zeer uit de christelijke hoek komen.

Tijden van verkwikking

Kerken in grote steden worden gesloten. Gemeenten worden geestelijk afgebroken. In heel veel plaatsen heerst geestelijke matheid en dorheid. Geen wonder dat velen verlangen naar geestelijke verkwikking en vernieuwing, naar een nieuwe reformatie, een regen van de Geest. De Reformatie onder Luther en Calvijn was een tijd van dergelijke geestelijke vernieuwing en opwekking. God kan dat ook doen in onze tijd. Petrus in Handelingen 3 over de „tijden der verkwikking”. Dit is het soevereine werk van God. Tegelijkertijd roept hij de mensen op tot bekering, opdat hun zonden mogen worden uitgewist en God door Zijn Geest Zijn volk zal vernieuwen.

Het is van heel groot belang, dat we ernst maken met deze zaken, ook met het oog op de vernieuwing van de gemeente. Is er in onze gemeenten wel voldoende gebed voor geestelijke opwekking en vernieuwing? Als wij verlangen naar een geestelijke verdieping kan dat ook onszelf niet onberoerd laten.

Bemoedigend is bovendien dat God bezig is in heel veel delen van de wereld Zijn kerk te vernieuwen. Wat kunnen wij in Nederland hiervan leren? Over deze en vele andere zaken zal gesproken worden op de conferentie over „Opwekking en vernieuwing van de gemeente”, die van 17-19 okt. in „de Burght” in Haamstede zal worden gehouden. Medewerkers zijn o.a. Ds C. den Boer, studietoelichting van de Gereformeerde Bond in de Ned. Herv. kerk, Ds M. D. Geuze te St. Anneland, maar ook de bekende schrijver Martin Goldsmith uit Engeland, Ds D. van Keulen en Peter Steffens van het landelijk gebedswerk en anderen. U kunt eventueel komen met uw gehele gezin en ook genieten van de prachtige natuur in de omgeving van Haamstede. Deze conferentie wordt georganiseerd door de Evang. Alliantie in Nederland. U kunt zich opgeven via het secr. van de E.A., Hoofdstraat 55, 3971 KB Driebergen, tel. 03438-13693.

Enkele facetten van het begrip 'waarheid' in het Nieuwe Testament (1)

De apostel Johannes schrijft in een voor ons vaak niet aanstonds begrijpelijke taal. Men zou soms geneigd zijn te denken met een geheimtaal te doen te hebben. En dit is in zoverre juist, dat Johannes zich richt tot mensen aan wie het gegeven is de geheimenissen van het koninkrijk der hemelen te verstaan (om een woord van Christus tegen zijn discipelen te gebruiken, Mt. 13 : 11). Sterk accentueert hij de tweedeling in de mensheid: wie Christus hebben aanvaard en wie Hem hebben verworpen. Tot de eersten richt hij zich. In dié zin schrijft Johannes inderdaad voor ingewijden (vgl. 1 Joh. 2 : 21). Hoe meer wij ons dan ook hebben laten onderwijzen door Jezus Christus en ons aan Hem gewonnen hebben gegeven, des te meer zullen we Johannes kunnen verstaan.

DOOR
D. HOLWERDA
ZUIDWOLDE

1 Johannes 2 : 8

Toch blijft er ook dan voor ons bij het lezen van zijn geschriften nog altijd in vergelijking met andere bijbelboeken, en met name de andere evangeliën, een extra moeilijkheid over: de sterk persoonlijke uitdrukkingwijze. Ook waar de boodschap dezelfde is, zal Johannes zich toch vaak anders, en voor ons vaak minder direct verstaanbaar, uitdrukken. Ik noem één voorbeeld.

Johannes gebruikt in zijn evangelie nogal eens het woord 'heerlijkheid', waar wij misschien eerder zouden verwachten 'macht'. Neem b.v. de geschiedenis van de opwekking van Lazarus. Als Martha bezwaar maakt tegen het openen van diens graf, zegt Jezus: „Heb Ik u niet gezegd, dat gij, indien gij gelooft, de heerlijkheid Gods zien zult?” (11 : 40). Het is dunkt mij duidelijk, dat Jezus hier met 'de heerlijkheid Gods zien' niet precies bedoelt wat Mozes er onder verstond, toen hij de Heere vroeg: „Doe mij toch Uw heerlijkheid zien” (Ex. 33 : 18). Veeleer denkt Jezus hier aan een *machtsvertoon* van God, en wel met betrekking tot de dood. Jezus bedoelt: Martha zal zien, dat God de macht heeft Lazarus op te wekken. In diezelfde lijn ligt het, wanneer de Vader in 12 : 28 op een vraag van den Zoon „Vader, verheerlijk Uw naam!” antwoordt: „Ik heb hem verheerlijkt (nl. in de opwekking van Lazarus) en zal hem nogmaals verheerlijken (nl. in de opwekking van Jezus zelf!)” En zo zal ook in 2 : 11 bedoeld zijn, dat Jezus in Kana liet zien, dat Hij met goddelijke macht was bekleed.

Men kan dan ook, als men de woordenschat van Johannes er op controleert, constateren, dat hij het gewone woord voor 'macht' (Gr. 'dynamis') in zijn evangelie helemaal niet gebruikt; zulks in tegenstelling tot de andere drie evangeliën, die het herhaaldelijk bezigen (Mt. twaalf maal, Mc. tien maal, Lc. vijftien maal).

Ik wilde - vandaar bovenstaande inleiding - in deze artikelen uitgaan van een plaats uit Johannes' eerste brief, die - voorzover ik heb nagegaan - naar mijn bescheiden mening nog altijd niet begrepen is; en dat juist vanwege de merkwaardige uitdrukkingwijze waarvan Johannes zich bedient. Ik bedoel 1 Joh. 2 : 8, dat in de NBG-vertaling aldus wordt weergegeven: „Toch schrijf ik u een nieuw gebod, want - wat waarheid is in Hem en in u - de duisternis gaat voorbij en het waarachtige licht schijnt reeds”. De behandeling ervan geeft tevens aanleiding tot een wat bredere oriëntatie t.a.v. de vraag, wat in het N.T. zoal onder 'waarheid' kan zijn verstaan. Wie de oorspronkelijke (griekse) tekst van 1 Joh. 2 : 8 vergelijkt, zal aanstonds zien, dat de NBG-vertalers een ingrijpende verandering hebben aangebracht in de woordorde, nl. de verplaatsing van het woord 'want'. De oorspronkelijke tekst immers luidt, letterlijk vertaald, aldus: „Toch ook weer een nieuw gebod schrijf ik u, wat waar is in Hem en in u, (om)dat de duisternis voorbijgaat en het waarachtige licht reeds schijnt”. De laatste zin (over het voorbijgaan van de duisternis en het schijnen van het waarachtige licht) begint met een woord dat 'dat' en 'omdat' kan betekenen. De NBG-vertalers hebben gekozen voor de laatste betekenis, en vertaald 'want', waartegen op zichzelf geen enkel bezwaar is. Maar nu hebben ze dat 'want' teruggebracht tot vóór de zin 'wat waar is in Hem en in u'. M.a.w. de NBG-vertalers

hebben de betrekkelijke bijzin 'wat waar is in Hem en in u' betrokken op de zin die volgt (dat de duisternis voorbij gaat enz.), niet op die welke voorafgaat (ik schrijf u een nieuw gebod).

Dat nu lijkt mij een zeer aanvechtbare ingreep, al meen ik wel te begrijpen, wat de vertalers tot deze noodsprong heeft geleid. Het betrekkelijk voornaamwoord dat met 'wat' is vertaald, kan nl. moeilijk slaan op het voorafgaande woord 'gebod', omdat dit laatste in het Grieks een vrouwelijk woord is, terwijl het 'wat' de onzijdige vorm heeft. Dat is nu het probleem waarop men hier stuit, en waarvoor men een oplossing zoekt. Keulers¹⁾ blijft uitgaan van de voor de hand liggende veronderstelling, dat het 'wat' terugwijst naar wat voorafgaat, maar betreft het dan op de uitspraak 'een nieuw gebod schrijf ik u in zijn geheel: „Dat het gebod der broederlijke liefde nieuw is, is waar in Christus en in de lezers, d.w.z. is als werkelijk bewezen en erkend in het leven van Christus en van zijn volgelingen. Christus had de nieuwheid der broederlijke liefde bewezen door voor zijn broeders te sterven (vgl. Joh. 15, 13). Dat de wereld ook in het leven der eerste Christenen een geheel nieuwe liefde zag en bewonderde, is uit de oude schrijvers voldoende bekend”.

Ook deze verklaring komt mij lichtelijk gewrongen voor: wat Christus en in Diens voetspoor de zijnen hebben laten zien is de mogelijkheid van vervulling van het nieuwe gebod, niet de nieuwheid van dat gebod.

Ik zal u nu niet vermoeien met andere verklaringen. Ik noemde alleen deze twee om u te laten zien, dat diverse verklaarders - van protestant en rooms-katholieke zijde - hier kennelijk op een moeilijkheid zijn gestoten, en daarvoor een - m.i. onbevredigende - oplossing hebben voorgedragen.

Voorstel

Zelf heb ik een poging gedaan het probleem anders te benaderen. Om te beginnen overwoog ik, dat de zin 'wat waar is in Hem en in u' zich ook zó laat vertalen: 'het ware dat in Hem en in u is'²⁾. Uitgaande van deze mogelijkheid heb ik eens nagegaan, wat volgens Johannes zoal in ons aanwezig kan zijn. Dan levert een onderzoek van deze brief het volgende op: als we 2 : 10 even buiten beschouwing laten (waar gezegd wordt „aanstoot is er niet in hem”), dan blijven de

volgende 'bewoners' van ons hart over³⁾:

- a) God of Christus: 3 : 24; 4 : 4, 12, 13, 15, 16;
- b) Gods (of Christus) Woord: 1 : 10; 2 : 14, 24 (bis);
- c) Christus' zalving (dat mag men wel vertalen als 'de Heilige Geest'): 2 : 27;
- d) Gods liefde: 2 : 5, 15; 3 : 17; 4 : 12;
- e) de waarheid: 1 : 8; 2 : 4;
- f) eeuwig leven: 3 : 15.

Waar nu in de tekst die wij bespreken sprake is van 'het ware' dat in ons woont, ligt het voor de hand uit de pas opgesomde plaatsen eerst de twee eens nader te bekijken, waar gezegd wordt, dat in een bepaald geval 'de waarheid niet in ons (hem) is'; dat zijn dus de teksten onder e.

Dan is het eerste wat ons treft, dat op beide plaatsen in tegenstelling tot 'waarheid' staat het begrip 'leugen' of 'bedrog'. Beide malen is er sprake van valse, misleidende uitspraken (al behoeven die niet belist overluid naar buiten te komen; Johannes zal hier ook gedacht hebben aan wat de daar bedoelde mensen zichzelf aanpraten en wijsmaken). Het gaat hier dus over 'de waarheid-in-ons' zoals die zich uit in beweringen.

Intussen is het wel zo, dat hier iets méér staat dan dat de bedoelde beweringen niet waar zijn. Niet voor niets formuleert Johannes zijn constatering in deze vorm: „dan is de waarheid niet in ons (hem)”. Willen wij de diepte van deze uitspraak peilen, dan moeten we in rekening brengen, dat de apostel in deze brief zo dikwijls spreekt van *God of Christus zelf* die door hun Geest en Woord in ons wonen (zie de reeksen teksten onder a, b en c). Als hier in 1 : 8 en 2 : 4 dus sprake is van 'de waarheid' die niet in ons (hem) woont, dan doelt Johannes niet op een *incidenteel* leugentje van de mensen-in-kwestie, maar op een *structureel* gemis van Gods Geest in hun hart, die hun een zuiver beeld van henzelf en van zijn dienst kan bijbrengen; die hen kan leiden tot de erkenning „ik ben een zondaar en ik heb vergeving nodig”, en hen ertoe brengen te doen wat Hij wil. Eigenlijk kunnen we hier wel een gelijktaken zetten tussen 'de waarheid' en 'God' (of 'Christus' of 'de Heilige Geest') en het woord 'Waarheid' met een hoofdletter schrijven.

Dat we hiermee niet te ver gaan, blijkt ook uit andere plaatsen bij Johannes. Ik denk allereerst aan 3 Joh. 12 „Van Demetrius is een goed getuigenis gegeven door allen en door de Waarheid zelf”. Hier

kan met 'de Waarheid zelf' wel niemand anders bedoeld zijn dan 'God zelf', die - hoe, dat weten wij niet - heeft laten blijken, dat Demetrius en wat deze doet Hem aanstaat. Heel duidelijk is ook 1 Joh. 5 : 6 „en de Geest is het die getuigt, omdat de Geest de Waarheid is”.

Getuigen

Er valt op te letten, dat in beide pas genoemde teksten van 'de Waarheid' gesproken wordt in verband met 'getuigen'. Nu heeft 'getuigen' in het N.T. vaak een wat diepere betekenis dan wij in het christelijk spraakgebruik er aan plegen te hechten. Wij gebruiken het woord nog al eens in deze zin: tegenover 'buitenstaanders' spreken uit en over het evangelie, rekenschap afleggen van de hoop die in ons is. Maar het bijbelse 'getuigen' roept meermalen de sfeer op van de *rechtspraak*⁴⁾. God heeft nl. een rechtsgeding met Zijn volk. Vóór de hemelvaart zegt Jezus tegen Zijn discipelen, dat ze kracht zullen ontvangen, doordat de Geest over hen zal worden uitgestort, en dan zullen ze *Zijn getuigen* moeten zijn te Jeruzalem, in Judea en Samaria, en tot de grenzen der aarde (Hand. 1 : 7, 8). Maar zie nu eens, hoe Petrus dit uitwerkt, als de Geest op de Pinksterdag werkelijk over hem en zijn mede-apostelen is gekomen: dit is, zo zegt hij, vervulling van de profetie uit Joël „Ik zal in die dagen Mijn Geest uitstorten, en de mensen zullen profeteren... *vóórdat de grote en doorluchtige dag des Heeren komt*” (Hand. 2 : 18-20). De 'dag des Heeren' dat is: de dag van het oordeel, waarop God vonnis wijst en dat voltrekt.

Wel, in de rechtspraak speelt de *waarheidsvraag* een uiterst belangrijke rol. Het komt erop aan, dat de feitelijke toedracht aan het licht wordt gebracht, zodat komt vast te staan, wat het vergrijp is, en wie de schuldigen zijn. Van getuigen in een proces moet dan ook voldoende vaststaan, dat ze betrouwbaar zijn, dat ze de waarheid spreken. Vandaar dat de begrippen 'getuigen' en 'waarheid' vaak samengaan. Welnu: God zelf en Zijn Geest zijn wel de meest betrouwbare getuigen die men zich kan wensen: Zij zijn 'de Waarheid zelf'.

Het is, wanneer men dit bedenkt, niet verwonderlijk, dat Paulus 'de Waarheid' als *getuige* aanroep in een *eedsformule*, t.w. in 2 Cor. 11 : 10. Letterlijk zegt hij: „*De Waarheid van Christus is in mij*, dat deze onafhankelijkheid van u, waar ik prat op ga, intact zal blijven”. Paulus verankert hier de vastheid van zijn voornemen niet in zijn eigen mensenhart, dat van nature bedriegelijk is, maar in

Christus die in hem woont (vgl. Gal. 2 : 20), Christus die de Waarheid in eigen persoon is, en niet liegen kan.

De verbinding van 'Waarheid' met 'getuigen' vinden we verder nog in Joh. 18 : 37, waar Jezus tegen Pilatus zegt: „Daarvoor ben Ik geboren, en daarvoor ben Ik in de wereld gekomen: om voor de Waarheid te getuigen”. Dat hier opnieuw de hoofdletter op z'n plaats is, bewijst wat onmiddellijk volgt: „Ieder die uit de Waarheid is hoort naar Mijn stem”. De betekenis van deze laatste woorden wordt duidelijk uit Joh. 3 : 8 „De Geest blaast waarheen Hij wil, en gij hoort Zijn stem (nl. in de woorden van Mij, Christus), maar gij weet niet, waar Hij vandaan komt of waar Hij heengaat - wij zouden zeggen: „u kunt Hem niet thuis brengen” -; dat is wel het geval met ieder die uit den Geest geboren is”.⁵⁾ Wie 'uit de Waarheid zijn', dat zijn dus - zoals het in Joh. 1 : 13 heet - de mensen „die uit God geboren zijn”.

Christus is - zo krijgt Pilatus hier te horen, al begrijpt hij het, gezien zijn reactie in v. 38, blijkbaar niet - 'Gods getuige', evenals later de apostelen (1 Cor. 15 : 15). In Diens geding met Zijn volk vallen Hij en zij den Heere bij. (Vgl. Rom. 3 : 4; ook Lc. 7 : 35, waar 'de Wijsheid' = 'God', vgl. 11 : 49.)

Efeze 4 : 20-24

In het kader van dit aspect van het nieuwtestamentische woord 'waarheid' (waarbij het dus vooral gaat om de tegenhanger van 'leugen', 'bedrog', 'valse voorstellingen (of ook: leer)') zou ik nog aandacht willen vragen voor Ef. 4 : 20-24. Ook daar heeft men naar mijn oordeel de griekse tekst niet erg gelukkig weergegeven. Nu is de grondtekst hier ook bepaald niet gemakkelijk.

Om te beginnen meen ik, dat we met een vraagzin te maken hebben.⁶⁾ Ik zou v. 20 en de eerste helft van v. 21 zo willen weergeven: „Maar u, hebt u niet zó den

⁵⁾ Over deze tekst schreef ik in de 6de jaargang van 'Opbouw' blz. 156.

⁶⁾ T.a.v. leestekens e.d. gaf de oorspronkelijke schrijfwijze van griekse teksten weinig houvast. Latere uitgevers hebben hier zelf hun weg moeten zoeken. En naar mijn indruk is er op dit punt nog wel het een en ander te verbeteren. Een sprekend voorbeeld is de slotpericope van Rom. 8. T.a.v. vv. 35/36 is het aanstonds duidelijk geweest, dat er na de beginvraag („Wie zal ons scheiden van Christus' liefde?") een aantal antwoorden worden gesuggereerd („Verdrinking misschien of benarde omstandigheden of vervolging? Gebrek aan voedsel of kleding? Gevaar of terechtstelling?"), welke suggesties dan met kracht worden afgewezen („Maar in al die dingen winnen wij het nu juist met glans!"). Maar men heeft niet gezien, dat de verzen 33 en 34 precies zo zijn opgezet. Men moet daar vertalen: „Wie zal een aanklacht indienen tegen Gods uitverkorenen? God soms? Maar die spreekt ons nu juist vrij! Wie zal hen veroordelen? Christus Jezus soms? Maar die is nu juist voor ons gestorven, of liever: opgewekt! Hij zit ook aan Gods rechterhand en pleit zelfs voor ons!” (De Willibrordus-vertalers zijn hier de goede richting ingeslagen.)

¹⁾ Dr Jos. Keulers, *De katholieke brieven en het boek der Openbaring*, Roermond en Maaseik 1956, blz. 183.

²⁾ Het is nl. typisch voor de griekse zinsbouw, dat men - om het maar even zo uit te drukken - het antecedent in de relatieve zin schuift; dat men dus, waar wij zouden zeggen „de macht die ik heb” aldus formuleert: „welke macht ik heb”.

³⁾ Over 3 : 9, dat men volgens de gangbare vertaling („Gods zaad blijft in hem (= den gelovige)”) geneigd zou zijn ook in deze reeks te betrekken, maar dat volgens mij zó moet worden gelezen: „Gods zaad (= Gods kinderen) woont in Hem (= Christus)”, schreef ik in de 14e jrg. van 'Opbouw', blz. 78.

⁴⁾ Zie R. Schippers, *Getuigen van Jezus Christus in het Nieuwe Testament*, Franeker 1938.

Christus geleerd, als u werkelijk (over) Hem gehoord hebt en in Hem onderwezen bent, . . . ?” Het opvallende aan de formulering die Paulus hier gebruikt is, dat èn 'leren' èn 'horen' hier een *persoonlijk* lijdend voorwerp hebben. (Gewoonlijk hoort en leert men *iets*, niet *iemand* '.) Christus wordt hier, om zo te zeggen, voorgesteld als de 'stof' die ze hebben geleerd, en als de 'les' die ze hebben gehoord. En in dezelfde lijn ligt wat volgt: Christus is het 'vak' waarin zij zijn onderwezen. Dat is een heel korte, en op *het centrale onderwerp* geconcentreerde, samenvatting van de christelijke leer. Als Paulus' 'catechisanten' gevraagd zou worden: „Wat leerden jullie bij Paulus? Wat kreeg je bij hem op catechisatie te horen? Waarin kregen jullie les van hem?“, dan zouden ze kort en goed moeten antwoorden: „Christus“. Nu stelt Paulus dus, als ik hem tenminste goed begrijp, zijn lezers deze vraag: „Als jullie dan echt les hebben gehad in 'Christus', hebben jullie dien 'Christus' dan niet zó geleerd: dat . . .“; d.w.z. „kwam die Christus-les, die jullie geleerd hebben, dan niet hierop neer: dat . . .“ en dan volgt in v. 22 de nadere uitwerking van dat 'zo', m.a.w. de inhoud van die „Christus-les“.

Over die nadere uitwerking dan nu. Het is een lange zin - hij loopt door tot het eind van v. 24 - en voor de overzichtelijkheid geef ik alleen het hoofdmoment ervan weer en laat tal van détails weg. De les was dan deze: „... dat u... den ouden mens moest uitdoen... en den nieuwen mens moest aantrekken...”.

'Oude mens' en 'nieuwe mens' worden hier voorgesteld als een oude plunje en een nieuw pak. Dat beeld van de kleding zien we Paulus herhaaldelijk gebruiken.⁸⁾ Zo zegt hij b.v. in Gal. 3 : 27, dat allen die in Christus gedoopt zijn Christus hebben 'aangetrokken'. Maar voor Paulus geldt, zou men kunnen zeggen: 'de kleren maken de man': „ik leef niet meer, Christus leeft in mij” zegt hij in Gal. 2 : 20.

Nu is het goed, er even op te letten, hoe Paulus in Ef. 4 : 22-24 dien ouden en dien nieuwen mens kenschetst. Van den eersten zegt hij: „die kapot gaat aan de begeerten *van het bedrog*”, van den tweeden: „die naar God(s beeld) - Gen. 1 : 27! - geschapen is in rechtmatigheid en heiligheid *van*

de waarheid".⁹⁾ We zien hier dus weer de oude tegenstelling, die we ook in 1 Joh. 1 : 8 en 2 : 4 tegenkwamen: tegenover 'de waarheid' staat het bedrog. En het zou mij, gezien de m.i. niet te ontkennen zinspeling op Gen. 1 : 27, die de apostel hier maakt, niet verbaasend zijn, als Paulus hier bewust heeft gedacht aan *het bedrog van de slang in het paradijs*, waardoor de verboden vrucht de vrouw opeens zo *begeerlijk* voorkwam. Gezien nu *déze* context geloof ik, dat we de tweede helft van v. 21 zó moeten vertalen: „omdat in Jezus de waarheid is”¹⁰⁾. Paulus borduurt hier, denk ik, op hetzelfde stramien als Jezus in Joh. 8 : 40-47¹¹⁾: „... maar nu tracht gij Mij te doden, een mens die u *de waarheid gezegd heeft, welke Ik van God gehoord heb*; dit deed Abraham niet. Gij doet de werken van uw vader ... Gij hebt den duivel tot vader en wilt *de begeerten* van uw vader doen. Die was een mensenmoorder van den beginne (een zinspeling op wat Kaïn deed, vgl. 1 Joh. 3 : 12) en *staat niet in de waarheid*, want *er is in hem geen waarheid*. Wanneer hij *de leugen spreekt*, spreekt hij naar zijn aard, want hij is een leugenaar, ja *de vader der leugen* ...”. Paulus zal dus bedoelen: u is geleerd, dat u, omdat in Christus de waarheid is (d.w.z. omdat in Hem Gods stem gehoord wordt, die u *betrouwbare* informatie verschaft over Zichzelf en Zijn wil, over u en over de geschapen dingen), ... dat u nu ook naar God zult luisteren, en niet langer het oor zult laten hangen naar den Satan die u *misleidt* door u allerlei begeerlijks voor te spiegelen: maar uiteindelijk uw leven te vernielen.

2 Petrus 1 : 12

Tot slot zou ik in dit verband nog willen wijzen op 2 Petr. 1 : 12, waar Petrus spreekt van „de verschenen waarheid”. De apostel bezigt hier een werkwoord („verschijnen, ergens komen”) dat correspondeert op het zelfstandig naamwoord dat hij in v. 16 gebruikt, en dat daar vertaald is

9) Ik ben iets dichter bij de grondtekst gebleven dan de NBG-vertalers. Stellig kan in het nieuwtestamenisch Grieks de genetivus van een substantivum wel eens vertaald worden door het corresponderende adiectivum, b.v. Opb. 13:8 „wond van de dood” = dodelijke wond. Maar hier zou naar mijn overtuiging zo'n vertaling verflakkend werken. Het historisch relief van deze tekst blijft het best zichtbaar, als men 'het bedrog' en 'de waarheid' als twee bijna persoonlijke grootheden tegenover elkaar laat staan.

10) Voor 'kathoos' in de betekenis 'omdat' vgl. b.v. Rom. 1:28.

11) Zo is Paulus, denk ik, vaker op een bepaald spoor gezet door Jezus zelf. Ik denk aan wat hij doet, wanneer hij tegenover hen die de rechtvaardiging uit de werken der wet verwachten de leer van de rechtvaardiging uit het geloof verdedigt. Hij brengt dan meermalen (Gal. 4 : 21-31; Rom. 9 : 7-9, zij het minder expliciet dan op de eerstgenoemde plaats) de tegenstelling tussen die twee opvattingen op de noemer 'Ismaël contra Izaäk'. Een aanknopingspunt daarvoor gaf Jezus zelf in Joh. 8 : 35. Vgl. mijn artikel 'Zoon en slaaf' in de 7de jaargang van 'Opbouw' blz. 140.

met „komst”. Het woord duidt vaak aan Christus' wederkomst, soms ook - zo hier - Christus' komst-in-het-vlees. Opnieuw zouden we, gelet op dit woordgebruik, bijna geneigd zijn het woord 'Waarheid' met een hoofdletter te schrijven.

Maar wat de inhoud van het begrip 'waarheid' hier betreft, wijs ik op wat volgt in het begin van hoofdstuk 2, waar Petrus waarschuwt tegen „*valse leraars*” (die hij vergelijkt met de „valse profeten” onder het O.T.), die werken met „*verzonnen redeneringen*”, en door wier schuld „de weg der *waarheid* gelasterd wordt”. Opnieuw dus 'waarheid' in tegenstelling tot 'misleiding'.

De geit

*Heer
 laat mij leven naar mijn eigen
 goeddunken!
 Ik heb wat ongebonden vrijheid
 nodig,
 een beetje chaos van binnen,
 en de vreemde zoetheid van
 onbekende bloemen.
 Voor wie zijn Uw bergen en de
 sneeuwwind
 en de bronnen?
 De schapen begrijpen daar
 niets van.
 Zij grazen maar en grazen,
 allen tezamen en altijd in
 dezelfde richting
 en daarna herkauwen zij
 eindeloos
 hun stompzinnig gedoe van
 elke dag . . .
 Ik houd ervan met grote
 sprongen
 binnen te dringen in het hart
 van Uw schepping,
 te springen over afgronden,
 en met een bek vol naamloos
 groen
 te sidderen van vermetele
 vreugde
 op de top van een wereld!
 Amen.*

Te Berde

Een van de vele boeken die er verschenen zijn omdat het in de volgende maand 500 jaar geleden is dat Luther is geboren, is het geschrift „Jehova Tsidkenu”. Dat is: de HERE, onze gerechtigheid. Het heeft als ondertitel „De geloofs- en strijdcracht der kerkhervormers”. Het is van de hand van Ds M. F. Sander, een luthers predikant in Duitsland. Het verscheen voor het eerst in 1817. Het is door Kohlbrugge vertaald en met aantekeningen voorzien in 1833. Het is opnieuw uitgegeven door Ds H. A. L. Lütge in 1883, dus honderd jaar geleden. Lütge was predikant in Amsterdam en weigerde met Kuyper mee te gaan in de Doleantie. Het is nu weer uitgegeven met een naschrift van de hand van Dr W. Aalders en Ds D. van Heyst. Het is een uitgave van uitgeverij „De Banier” te Utrecht.

Graag wil ik het aanbevelen. In de eerste plaats omdat Ds Sander een scherp inzicht had in wat er in zijn tijd gaande was aan modernisme en neologie. Het boekje is dan ook niet zo zeer tegen de R.K. kerk gericht als wel tegen die protestanten, die van Luther's leer zich afkeerden, ofschoon ze hem met de mond roemden. Ds Sander maakt heel duidelijk wat de kracht van Luther was. Hij predikte de rechtvaardiging van de zondaar, zonder de werken uit genade alleen en die prediking maakte Europa anders en deed de stoel van de paus wankelen. Uit de aantekeningen van Kohlbrugge leren we dat deze al vroeg - 1832 - een vaste mening had over de vaag hoe men in kerkelijk moeilijke omstandigheden heeft te verkeren. Nooit de weg der separatie opgaan! Waarom niet? Omdat men zich lijdelijk heeft te gedragen en alles alleen van de HERE moet verwachten. Bovendien is „Kerk, Oranje en Vaderland voor de Nederlander een dieldovig, heilig en onverbreekbaar snoer”. Dat Kohlbrugge later zelf toch in een afgescheiden kerk terecht kwam maakt duidelijk dat het ook anders kan dan de theorie aangeeft. Bovendien schrik ik steeds van dat „snoer”. Het nadert de mythe. En het geeft blijk van een romantische kijk op onze geschiedenis. De HERE is Nederland genadig geweest, maar ondanks onze zonden. En alle Oranjevorstten zijn geen edele prinszen geweest.

Het nawoord van Dr Aalders en Ds Van Heyst is een getuigenis tegen de revolutionaire Reformatie van Abraham Kuyper. Ik denk dat daar wat inzit, dat wij ons ter harte moeten nemen. De mouwen opstropen en met jeukende handen de reformatie ter hand nemen loopt maar al te veel uit op deformatie, omdat men dan uit de werken leeft en niet meer gelooft dat de prediking het enige middel is waardoor Jezus Christus regeert.

H. Amelink, Aalten

7) Als bedoeld was 'Christus horen' in de zin zoals wij spreken van 'een domine horen', zou het woord 'Christus' in een andere naamval hebben bestaan. Bovendien hebben de mensen aan wie deze brief is gericht niet onder het gehoor van Christus zelf gezeten.

8) Zie mijn artikelen 'Het beeld van de kleding bij Paulus' in de tiende jaargang van 'Opbouw', blzz. 349, 357, 363.

Twee weken geleden hebben we gezien dat Elisa door God geroepen werd om de profeet Elia op te volgen. Elisa was toen ongeveer 25 jaar. Elisa is eerst een tijd de assistent of helper geweest van Elia. Pas als Elia weet dat hij gaat sterven lezen we weer over Elisa.

Wil je dat eens opzoeken? Het staat in 2 Koningen 2:1-18. Over dat Bijbelgedeelte gaan de vragen. Achter iedere vraag staan 3 antwoorden, waarvan er één goed is. De letters bij de antwoorden vind je terug in de figuur. Het is de bedoeling dat je de letters die bij de foute antwoorden horen in de figuur doorstreept. Maak die vakjes maar helemaal zwart. Op het laatst blijven alleen de letters van de goede antwoorden zichtbaar. Van links naar rechts kun je dan een woord lezen dat te maken heeft met de vijftig profeten uit deze geschiedenis. Welk woord is dat? Hier zijn de vragen:

- Hoe zou de Here Elia naar de hemel opnemen?
 - in een storm
 - in een regenbui
 - bij windstilte
- Elia en Elisa konden droog door de rivier de Jordaan nadat Elia met zijn op het water sloeg.
 - staf
 - mantel
 - sandalen
- Elisa mocht een wens doen. Hij wenste een deel van Elia's geest.
 - enkel
 - dubbel
 - drievoudig
- Hoe liepen ze daarna verder?
 - zwijgend
 - zingend
 - al pratend
- Hoe wist Elisa zeker dat zijn wens in vervulling zou gaan?
 - hij geloofde dat
 - hij zag Elia naar de hemel gaan
 - hij zag een engel bij Elia
- Kon Elisa ook weer droog door de rivier de Jordaan lopen?
 - ja
 - nee
 - weten we niet
- Vijftig profeten van de profetenschool uit Jericho hebben nog naar het lichaam van Elia gezocht. Hoelang?
 - drie uur
 - drie dagen
 - dertig dagen

1	2	3	4	5	6	7	8
E	A	D	C	M	W	V	S
B	I	G	D	N	X	Y	T
K	F	H	E	P	L	Z	U

8. Hebben de profeten nog iets gevonden?

- nee
- ja, zijn lichaam
- ja, zijn mantel

Als je de letters van de goede antwoorden achter elkaar leest krijg je het laatste woord van de volgende zin:

DE VIJFTIG PROFETEN WAREN.....

Oplossing vorige opgave.

Van links naar rechts: 1. Jozef - 4. Benjamin - 6. Dan - 8. Levi - 9. Ruben - 10. Gad.

Van boven naar beneden: 1. Juda - 2. Zebulon - 3. Naftali - 5. Issaschar - 7. Aser.

De naam van de zoon van Jacob die overblijft is dus: SIMEON.

Administratie

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38
3956 TD Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 42,— per jaar of f 22,— per halfjaar.
Buitenland f 50,— per jaar of f 65,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Kerknieuws

Beroepen

Door de Ned. Geref. Kerk van Heemstede/Lisse werd beroepen Ds J.C. Schaeffer van Emmeloord.

Deventer

Het scribaat van de Ned. Geref. Kerk te Deventer is overgegaan naar br C. Wehman, Haakshof 46, 7433 EH Schalkhaar.

Doesburg/Velp

Sinds 1973 vergadert de Nederl. Geref. Kerk van Doesburg/Velp in Velp. Veel leden van deze gemeente wonen in Doetinchem. Daar dit aantal leden de laatste jaren sterk is toegenomen, wordt met ingang van zondag 9 oktober a.s. in de namiddag ook een dienst belegd in Doetinchem en wel in het gebouw de Sociëteit, Grutstraat 48, hoek Hofstraat. Aanvang van de dienst 1830 uur. Nadere informatie kunt u verkrijgen bij: Ds W. in 't Hout, Goudakkerstraat 8, 6952 BE Dieren, tel. 08330-22327 of bij H. v. d. Zwaag, W. Beckmanstraat 14, 7002 KD Doetinchem, tel. 08340-43384.

Preekvoorziening

Velp/Beukenhof - 9.30 uur
9-10-'83 D. K. Smit
16-10-'83 W. in 't Hout
23-10-'83 K. B. Holwerda
Velp/Beukenhof - 16.30 uur
9-10-'83 W. in 't Hout
16-10-'83 Leedienst
23-10-'83 W. in 't Hout
Doetinchem/de Sociëteit - 18.30 u.
9-10-'83 W. in 't Hout
16-10-'83 W. in 't Hout
23-10-'83 W. in 't Hout

Redactie ontving

Christelijk Gereformeerd Ingelijst, 1953-1983 30 jaar Reünisten-organisatie Chr. Geref. Studentenbond. 60 blz., f 7,50; bestellen door overmaking op postgiro 319410 t.n.v. penningmeester van de RCGS te Heerenveen.

Pro Juventute kalender 1984. Verkrijgbaar bij het Centraal Kalenderbureau, Postbus 84, 6950 AB Dieren. Prijs f 9,— eksklutief verzendkosten.

Dr G. H. Kramer, Ambrosius van Milaan en de geschiedenis, diss. 249 blz., f 35,—; Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Matthew Henry, Aan zijne tafel, onderwijzingen tot het recht gebruik van des Heeren heilig avondmaal. Ingeleid door dr B. Wielenga. 284 blz., f 39,50; De Groot-Goudriaan, Kampen.

Dr J. Hoek, De reikwijdte van het derde gebod, uitgave van de Bond tegen het vloeken. f 2,50; Postbus 362, 3900 AJ Veenendaal.

De mogelijkheid bestaat dat op een of meerdere van deze aankondigingen in een bredere recensie wordt teruggesproken.

WIJ RENTMEESTERS

dr. L. van Klinken

Onze economie is flink ontspoord.

Wat zegt de Bijbel over de economische orde?

Wat zeggen vooraanstaande economen ervan en hoe verhoudt zich dat tot bijbelse richtlijnen daarover en tot de economische realiteit?

De auteur behandelt deze vragen uitvoerig, in voor niet-economen begrijpelijke taal.

Hij gaat een confrontatie aan met Roscam Abbing, Tinbergen, Kraal, Hayek, Friedman, Goudzwaard, het CDA en het GMV.

De auteur heeft oog voor de economische realiteit en weet deze te verbinden met hetgeen de Bijbel ons leert over geld en goed.

Een nuttig en verrassend boek.

180 pagina's. Prijs f 28,50.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij:

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

Valkenburgerstraat 106 - 1011 NA Amsterdam - Telefoon 020-236612

● Advertenties moeten uiterlijk dinsdagmorgen 10.00 uur ter drukkerij zijn.

● Advertenties met een foto of tekening 1 week voor verschijning van dit blad!

10 jaar „Beweging”

Het blad „Beweging” bestaat 10 jaar. Ter gelegenheid daarvan is een jubileumnummer verschenen, dat een goede indruk geeft van wat het blad beoogt. In een artikel onder de titel 'Goed dóen' zet drs J. G. van Oord in kort bestek een aantal kerngedachten uit reformatorisch-wijsgerige kring uit. Van Oord is voorzitter van de Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte, uitgeefster van Beweging. Een interview met twee bestuurders van genoemde Stichting maakt duidelijk welke visie men heeft op de plaats en taak van Beweging en de achterliggende 'beweging' voor reformatorische wijsbegeerte. De geïnterviewden zijn prof. dr H. van der Laan, president-curator voor het onderwijs van reformatorische wijsbegeerte aan de openbare universiteiten en hogescholen, en de al eerder genoemde drs Van Oord; de vragen werden gesteld door drs R. A. Vink en ir. A. W. Biersteker.

Deze eerste biedt in een overzicht-artikel op de eerste 10 jaargangen van Beweging, waarbij met name diverse themanummers over - ook nu nog - actuele onderwerpen in het oog springen. De titel 'Een brug tussen studeerkamer en straat' geeft aan, welke bedoeling de redactie heeft met haar blad Beweging: de theorie - in dit geval: reformatorische wijsbegeerte - vruchtbaar maken voor de praktijk van alledag.

Een vierde artikel is te beschouwen als een toetssteen voor die vruchtbaarheid: 'Religieuze-wijsgerige achtergronden van het milieu-probleem'. De auteur is prof. dr ir. E. Schuurman, hoofdredacteur

van Beweging, bijzonder hoogleraar (namens de Stichting) voor reformatorische wijsbegeerte aan de Technische Hogescholen te Delft en Eindhoven, en sinds kort ook Eerste Kamer-lid (RPF). Verder biedt het jubileumnummer nog een boekbespreking, boek-aankondigingen en -advertenties, berichten over studie-activiteiten en tenslotte ook een bericht over een te houden jubileumkongres per 24 september, waarvoor als hoofdsprekers zijn gevraagd: prof. dr W. Albeda en dr W. Aalders. Het kongres-thema: denken en doen. Het jubileumnummer van Beweging is verkrijgbaar à f 3,50 bij de Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte, Postbus 149, 3600 AC Maarssen (03465-60945/69192). Een kennismakingsabonnement voor één jaar kost f 10,- (normaal f 20,-).

„Welzalig hij, die de God van Jacob tot zijn hulp heeft, wiens verwachting is op de HERE, zijn God, die trouw houdt tot in eeuwigheid.”
Psalm 146 : 5, 6

Onverwacht nam de HERE tot Zich, onze lieve vader en zwager

PIETER KLEIN

weduwnaar van Maria Catharina van den Berg

op de leeftijd van 68 jaar.

Wij zijn dankbaar dat hij ons met zijn oprecht geloof en liefde tot het Woord van God tot voorbeeld is geweest.

De Bilt: H. KLEIN.

Rijswijk: J. H. KLEIN

Rijswijk: P. VAN DEN BERG

3 oktober 1983

Beetslaan 67, 2281 TG Rijswijk

geen bloemen

De rouwdienst zal worden gehouden in de aula van de algemene begraafplaats Eikelenburg aan de Eikelenburglaan 7 te Rijswijk, vrijdag 7 oktober om 11.45 uur, waarna de begrafenis zal plaatsvinden.

Vertrek vanaf het woonhuis om 11.15 uur.

Na de begrafenis gelegenheid tot condoleren in de ontvangkamer van de begraafplaats.

Duizenden lieten zich al noteren als abonnee.

m.i.v.
20 oktober d.v.
verschijnt Terdege
om de 14 dagen

Als u verzekerd wilt zijn van verantwoorde lektuur voor uw hele gezin abonneer u dan op dit nieuwe tijdschrift dat elke veertien dagen zorgt voor principiële voorlichting, boeiende reportages, interviews, fijne verhalen en interessante wetenswaardigheden voor jong en oud.

HEEFT U
ZICH AL OPgegeven?

...NEE? Als u zich vóór verschijning nog abonneert, profiteert u nog mee van de

- ★ **bijzonder lage introductieprijs** van f 69,50 per jaar en..... ontvangt u bovendien de prachtige zeer kostbare
- ★ **echt leren bijbelomslag**

Gratis

Bij een half-jaarabonnement (introductieprijs f 39,-) krijgt u de mooie, zwaar verzilverde Terdege-theelepels.

Bon in een open envelop zenden naar:
Familieblad Terdege
Antwoordnummer 1039
7300 VB Apeldoorn
zonder postzegel verzenden.

FAMILIEBLAD
VOOR DE GEHELE
GEREFORMEERDE GEZINDTE

VUL DAAROM VANDAAG NOG DEZE BON IN.

Bon

Ja, ook ik abonneer mij op Terdege en kies voor de prachtige echt leren bijbelomslag (keuze uit 2 maten)

* voor de Jongbloed-bijbel, formaat 17x25 cm

* voor de G.B.S.-bijbel, formaat 18½x28 cm

☐ bij een jaarabonnement van f 69,50

☐ bij een half-jaarabonnement van f 39,- ontvangt u een mooie zwaar verzilverde Terdege-theelepels

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Datum:

Handtekening:

Wie overwint, die zal ik geven van het verborgen manna en ik zal hem een witte steen geven en op die steen een nieuwe naam geschreven, welke niemand weet dan die hem ontvangt.

Met diepe ontroering geeft de raad van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Rijswijk kennis van het onverwacht overlijden van zijn mede-ouderling

PIETER KLEIN

Met grote dankbaarheid denkt de kerkeraad aan hetgeen br. Klein voor de gemeente heeft betekend gedurende de vele jaren van zijn trouwe ambtelijke dienst.

De Here had hem begiftigd met uitnemende gaven van wijsheid en inzicht in de Schriften.

De genade van de Here Jezus Christus en de liefde van God en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met allen, die hem zo lief hadden.

De kerkeraad

Rijswijk, 3 oktober 1983

TE HUUR

in het TIROLERDORP AXAMS, ons

6 pers. APPARTEMENT

met vele extra's, zoals een zwembad, stuba, e.d.

Telefoon 01862-2596.